

MALIN

KIVELÄ

NATURHAVERIERNA

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Där ingen officiell översättning funnits tillgänglig
har författaren översatt citaten.

Försättsblad:

Simona Kossak © Lech Wilczek & Ida Matysek

Eftersättsblad vänster:

Pentti Linkola © Kaius Hedenström
Omslag till Henry David Thoreaus *Walden* (1854)
Ted Kaczynskis stuga, nära Lincoln, Montana/Public domain
Woman having a breast operation, cirka 1675 © Wellcome Library, London

Eftersättsblad höger:

© Nell Brinkley/Suzanne Guldemann, Topanga New Times
Malin surfar © Javier Henríquez Cutillas

Wahlström & Widstrand
Sveavägen 56, 103 63 Stockholm
www.wwd.se | info@wwd.se

ISBN 978-91-46-24291-8
COPYRIGHT © Malin Kivelä, 2025
OMSLAG Sara R. Acedo
TRYCK ScandBook, EU 2025
Första tryckningen

1.

Kanske kan man verkligen aldrig ange en specifik punkt där något börjar? Plötsligt, innan man märkt att någonting alls skett, är det redan igång, har vuxit, skickat tentakler, går inte längre att stoppa. Men från denna nya, osäkra plats, här i skuggan av de här med ens så prunkande träden, börjar jag ändå. Jag börjar med Simona Kossak. Det är så det måste vara, så det var. Så jag minns det.

Det var våren 2017. Jag var 43 år och höll på med min fjärde roman, den som hämtade material ur detaljerna kring min fjärde sons medfödda hjärtfel. Jag hade inte alls tid med några nya besattheter. Men samtidigt hade en längtan börjat gro, en längtan jag inte riktigt känt tidigare, inte på det här sättet. En längtan efter naturen? Jag kan inte förklara det bättre.

Den natten, i april, eller var det maj redan? Våren långt framskriden. Jag var på jakt efter en ingång till ett sommarprat för den finlandssvenska radion, jag hade letat länge och min deadline rusade allt närmare. Mitt sommarprat, hade jag beslutat, skulle handla om naturen och klimatkrisen på något sätt, men helst inte enbart från ett skuldbeläggande eller predikande perspektiv, jag måste ju tända på det själv i någon mån, stå ut med att dyka in i det. De alternativa livet fascinerade också, som alltid. Berättelserna om dem som levt på ett annat sätt, särskilt gällande naturen, än vad jag själv lyckats med, och förstås, som alltid, kvinnorna som levt utanför normerna. Längtade jag efter vildmarken? Det vilda? Vad var det ens?

Där satt jag vid matbordet i mitt sovande hus i laptoppens och de förbiilande nattbussarnas sken för hundrade natten, med mitt kaffe, mitt te, mina popcorn, samtidigt dödstrött och uppvarvad, och hela internet att plöja igenom – min metod.

Och så en bild, en enda, på en bekants Facebook-sida, helt enkelt. Plötsligt låg hon där. En kvinna, mer ung än gammal, klädd i jeans och tröja med håret i hästsvans, hopkurad på en filt på en orientalisk matta. Hon blundade. Sov? Men log hon lite? Rummet var ombonat med ryor på väggarna, möblerna gamla och tunga. På sängen bredvid henne låg en stor hund med huvudet vilande i framtassarna och bredvid den ett enormt sovande vildsvin. Intill sängen satt en äldre kvinna i en fåtölj och ägnade sig helt lugnt åt sitt handarbete. På fåtöljens armstöd: en uggle. Sömmerskan verkade helt koncentrerad på sin spetsgardin, föga till sig över det som hände i rummet i övrigt: kvinnan på golvet. Djuren. Fotografens närvaro.

Vad var det här? Jag kunde inte sluta titta. Alla de där djuren inomhus, bland lampetternas och sekretärernas, på det vackra trägolvet under kristallkronorna och de stora målningarna med slagfältsmotiv. Under bilden stod namnet: *Simona Kossak*.

Polsk vetenskapskvinna, djurpsykolog, skogsaktivist, dokumentarist, läste jag vidare på sidorna som öppnade sig i natten. Levde i den jättelika urskogen Białowieża från år 1970 fram till sin död år 2007, tillsammans med en get, en åsna, ett vildsvin, en tjäder, en påfågel, ett lodjur, rävar, ugglor, råttor, en stork i byrålådan, hjortar på verandan och fladdermöss i källaren.

Jag var helt upptagen av klimatkrisen på den tiden. Och nog är jag det fortfarande, men det är så mycket som har hänt sen dess, lagren har på något sätt mångdubblats. Men då. Mitt liv kändes tryggt, bekvämt och som en exploaterande, egois-

tisk frammarsch som direkt bidrog till att jorden höll på att gå under. Men jag förstod inte vad jag skulle göra åt det. Det skrämde mig, och fascinerade mig samtidigt, att vi fortsatte att leva som förr trots allt vi visste. Experterna var överens om att det var till nytta att äta veganskt, sopsortera, återanvända och köpa, köra och flyga mindre. Men var det tillräckligt? Var dröjde den gröna diktatorn med de exakta kalkylerna som skulle nå ut till alla lika mycket och ruta in exakt vad man behövde avstå ifrån, så planeten och alla de hotade arterna – i förlängningen också människan – skulle klara sig (men gärna så att man nu inte offrade sig i onödan ändå)? Informationen om den pågående massförstörelsen välldes över mig via tusen kanaler, samtidigt som det dagliga livet pågick, måste pågå, i sina invanda, kapitalistiska fällor. Ämnet gled ur mitt grepp så fort jag försökte ta i det, och vem var jag överhuvudtaget att uttala mig? Som en vän sa när jag än en gång försökte förklara vad det är jag egentligen håller på med: När man pratar om naturen så går det inte att ha rätt.

Det börjar med själva begreppet: Natur. Vad är det? Vad är det inte? Något som väcks av blotta ordet, som man inte skulle orka ta tag i? Skuld. Utmattning. Längtan.

Nästa bild, fortsättningen: Samma rum, samma släktklenoder, vinterbelysningen. Kvinnan, Simona Kossak, har vaknat. Blevit väckt? Av ugglan som nu sitter mitt på hennes huvud? Hon gapskrattar, håret på ända. Ugglans uttryck: neutralt. Hunden gläntar på ögonen men ligger kvar på sängen. Vildsvinet snarar tungt vidare.

Och det fanns fler bilder. Foto efter foto på Simona Kossak flödade över hela nätet, för alla att se: Simona matande två älgkalvar med nappflaskor. Simona på en moped i flygarmössa på en lerig väg i snö. Simona på en blommande äng pussande

en korp på näbben. Simona vid en spinnrock i skuggan av krukväxter med den smala, raka ryggen mot kameran, sol över plankgolvet i spjälor. Simona med lockigt, rött hår kramande en varg på två ben vänd mot henne med sina stora tassar på hennes axlar. Simona gosande med ett rådjurskid. Simona i flätor vid ett matbord bland gamla klockor och det enorma vildsvinet lutande över matbordet som en middagsgäst. Simona sovande i hö med vildsvinet som kudde. Simona, äldre, vilande i mossor, med ett lodjur på magen. Och den vackraste: Simona i en vintrig skog i pälsmössa och kappa med pälskrage bärande en resväska, tätt följd av en hjortflock, på väg, på väg, förbi de gigantiska trädstammarna.

Bilderna var extraordinära. Melankoliska, exakta, undersköna, groteska, roliga, ibland allt det där samtidigt. Ett slags sken över dem. Något bekant? Vad var det?

På en del av dem: en storväxt man i ylletröja med lite skitigt hår. På en iklädd en läderjacka à la Marlon Brando vid en maskulin motorcykel. *Lech Wilczek. Artysta fotografik*. Det var han som tagit alla bilderna.

Simona Kossak, läste jag vidare. Född i Kraków år 1943 in i en berömd polsk familj bosatt på godset Kossakówka i centrum av staden (på bilderna nu: ett igenbommat ruckel). Far Jerzy, farfar Wojciech och farfarsfar Juliusz var alla tre berömda bildkonstnärer med historiska motiv som specialitet (hästar, de där slagfälten). Farfaderns bror Tadeusz var officer och frihetskämpe under första världskriget, fastrarna Maria Pawlikowska-Jasnorzewska och Magdalena Samozwaniec erkända författare, modern Elżbieta en omsusad societets-skönhet, 24 år yngre än Jerzy Kossak, och hans andra fru. Simona hade två systrar från faderns första äktenskap och en tre år äldre syster från detta andra, Gloria, som också blev bildkonstnär. Men Simona följde inte i sina släktingars fot-

spår. Efter flickskolan och lyceet började hon studera polsk litteratur vid Jagellonska universitetet i hemstaden. Det som dock intresserade henne allra mest var djur, främst hästar. Hon råkade ut för en ridolycka och drömmen om ett jobb som involverade närkontakt med dem måste begravas. Men efter att ha sommarjobbat på ett husdjursinstitut i utkanten av Kraków i början av 60-talet läste hon in sig på matematik och kemi och bytte huvudämne till zoologi med speciell inriktning på psykologi och djurbeteendevetenskap. Hon tog sin examen (uppsatsen handlade om fiskars ljud) och planerade att bosätta sig i Bieszczadybergen i Hulski-dalen nära ukrainska och slovakiska gränsen, »som på den tiden ännu var vild«. Simona hade skött hästar i Hulski under somrarna i tio års tid, hon kände och älskade trakten. Hon erbjöds en post där som kurator för ett ännu ickeexisterande museum i en ännu ickeexisterande nationalpark, men tiden gick och inget hände. Till sist fick hon nog, packade sin kappsäck och reste från barndomshemmet till andra ändan av Polen för att istället ta anställning vid Däggdjursinstitutet i Białowieża, en by i jätteskogen med samma namn vid gränsen till nuvarande Belarus.

Hon fann sig en liten stuga och levde kvar, längst in där, tillsammans med ett ökande antal djurkompanjoner, utan el och vatten i 36 år. Hon hittade djuren skadade eller övergivna i skogen, tog hem dem och vårdade dem. Många stannade kvar. Hon blev en del av hjortfloeken hon studerade, assisterade vid hjortförlossningar på sin veranda, lade örtkompresser på djurens sår och blev varnad av hjortvänner när rovdjur befann sig i närheten. Hon spådde väder genom att tolka sina fladdermöss rörelser, råttan Kanelka, som var rädd för öppna platser, bodde i hennes skjortärm, åsnan Hepunia bevakade henne svartsjukt och när andra forskare på 90-talet ville fånga in vargarna och lodjuren i

Białowieżaskogen för att fästa kontrollhalsband på dem i syfte att kartlägga deras livsmönster gick hon och saboterade fällorna. Det blev rättssak av affären.

Hemma i den före detta skogvaktarstugan kallad Dziedzinka (gården), levde hon som om tiden stannat hundra år tidigare. Hon syltade och saftade som man gjort på Kossakówka, kokade medicin på örter precis som sin mormor och på eftermiddagarna avnjöts te klockan fem. När hon konverserade använde hon sig av *esprit de répartie*, eller så kallad *witty riposte* (att ge svar på tal, lyder översättningen på nätet, Winston Churchill var en mästare) vilket »varje godsägarbarn värt namnet drillats i sen födseln«, detta mitt under den dovaste kommunistiska eran i Polen.

Varje morgon tog hon sig till jobbet i byn som låg sex kilometer från Dziedzinka, och varje kväll tillbaka. Vägen var inte mycket mer än en skogsstig, total lervälling när det regnade och inbäddad i snödrivor på vintrarna, och kallades bland byborna för Paris-Dakar-rallyt. Oftast färdades hon med sin lilla moped av märket Komar (myggan). På vintrarna avverkade hon sträckan på skidor.

År 2015 hade den polska journalisten Anna Kamińska gett ut en biografi om Simona Kossak och den ena av de sammanlagt två engelskspråkiga artiklarna jag hittade om ämnet hämtade sitt stoff ur den. Översättningen var komplicerad och lite stolpig, men artikeln var informativ. Anna Kamińska hade rest till Białowieża, undersökt trakten och intervjuat folk som hade en relation till Simona. Vittnesmålen tydde på att hon var ett mycket excentriskt inslag i det rurala Polen i början på 1970-talet, det skvallrades om henne, utan tvekan, men en slags förundrad värme strömmade också ut ur berättelserna.

En bekant jägare berättade hur han en gång såg »ett slags

fenomen som avancerade på en Komar – vind i håret, pilot-mössa, kaninbyxor och skidglasögon. Varelsen passerade mig och jag måste vända mig om för jag visste inte vad det var jag just skådat. Det var första gången jag såg Simonka.«

En kollega råkade också på henne på vägen till jobbet och berättade hur han, från lastbilen han och en vän satt i, såg någon »pressa sig fram genom snödrivorna med en moped på ryggen«. Det var Simona förstås. Hon och mopeden hivades upp på lastbilsflaket. »Senare bjöd hon oss på en stor gryta bigos i Dziedzinka som tack.« (Bigos: populär polsk rätt bestående av surkål, griskött, korv, viltkött, svamp, lök, lagerblad och hel svart- och vitpeppar.)

Simona bodde till en början i ett gästrum på jobbet, tänkte att det här med Białowieża var temporärt, det var till Hulsکیدalen hon egentligen var på väg. Men efter en tid fick en av skogvaktarna och hans fru en idé. Sent en kväll tog de Simona till det övergivna Dziedzinka, i släde, i facklors sken. Truppen närmade sig huset, ett igensnöat ruckel utan golv i vardagsrummet. Hästen började bete sig nervöst och plötsligt uppenbarade sig en grupp visenter på skogsstigen:

»De gigantiska uroxarna, snön, fullmånen, en perfekt vithet så långt ögat nådde«, formulerade Simona det senare. »I samma sekund som jag såg stugan, försilvrad av månens strålar, bestämde jag mig: Det är här eller ingenstans.«

Eller som skogvaktarfrun, Ewa Wyszumek, även akademiker och god vän, beskrev stunden, den avgörande:

»Simona hoppade ur släden och sprang upp till husets veranda, betraktade träden som omgav det, täckta av pudersnö, och ropade ut de mycket citerade orden som senare skulle associeras med världens kändaste läskmärke: *This is it!*«

Ödet var beseglats. Mossa och svamp städades bort, tak och golv reparerades på skogsförvaltningens räkning, möbler och

föremål från Kossakówka forslades dit: bordsdukar av spets, bordssilver, gardiner, böcker, ett antikt strykjärn, en turkisk dolk, ett smyckeskrin i ebenholts, glas, porslin och en eksäng som tillhört en faster. Simona tapetserade väggarna och hängde upp ett gevär vid dörren. Mitt i rummet ställde hon ett stort skrivbord. Där satt hon sen och arbetade i oljelampans sken.

Hennes mamma Elżbieta trivdes också på Dziedzinka där man höll sig med höns, spann ull, levde enligt naturens rytm och valde sitt sällskap med omsorg, som i hennes egen barndom. Fortsatte Simona att vara privilegierad överklass? Eller föll allt det som varit bekant för släkten ihop i och med kommunismens intåg och den enda möjligheten var att gå en helt annan väg än den traditionella, med den en gång privilegierades självkänsla? En polsk Karen Blixen, estetisk och enveten? En aristokratisk rebell? »Hon konsumerade inte sitt liv utan behandlade det som en uppgift, ibland som en mission«, sammanfattar artikeln.

Djuren innehar huvudrollen också i vittnesmålen. Många av de intervjuade pratar om Korasek, korpen som levde med Simona, som terroriserade halva Białowieżaskogen: »Han stal bilnycklar, plånböcker, cigarettaskar, hårborstar, saxar, musfällor och anteckningsblock. Han attackerade folk i skogen: gjorde hål i butikskassar, rev sönder folks tillstånd för att få vistas där. Han klängde sig fast i människans byxben, drog i kvinnornas kjolar och pickade på deras ben. Folk såg Korasek som något slags straff för deras synder.« Åsnan Hepunia gjorde upprepade turer över den sovjetiska gränsen som låg bara en halv kilometer ifrån Dziedzinka, men blev underligt nog aldrig skjuten utan återbördades gång på gång av gränsvakterna. »Med djuren fann Simona något hon aldrig fann med människorna«, konkluderas det.

Eller som hon själv uttryckte det i den andra artikeln som översatts till engelska, *A Paradise Called Dziedzinka* från 1974, året då jag föddes, i tidskriften *Przekrój* som numera hittas på

nätet. Den var ännu informativare – på sina ställen rent skvallrig: »Jag klev över en tröskel och hittade mig själv på trädens och djurens sida. Därför pratar jag i deras sak. Jag har studerat biologi, men det var inte förrän jag tillbringade alla de där åren i skogen som jag lärde mig förstå djurens språk. Och nu kan jag det så väl att jag borde brännas på bål som häxa.«

Det här med djur var för mig ett frågetecken. Jag kände inget djur, hade aldrig gjort det egentligen och aldrig känt ett behov av att göra det. Det verkade som ett extra besvär i livet. Jag tänkte ibland att det var suspekt med folk som koncentrerade sig på djur istället för på sina egna liv. Som att de behövde en krycka för att stå ut med verkligheten. Eller snarare: något mjukt mellan sig och den verkliga världen. Jag hade ingen aning om hur man skulle tas med djur och djur verkade ointresserade av mig, eller skydde mig, tog åt ett annat håll när jag kom in i rummet. Genomskådade mig? Kände på sig något?

Men vad var det då som jag förstod? Besattheten, ingen skillnad vilket ämne? Simonas blick gick igenom min datorskärm i natten. Den var vaksam, men också som om: lite road. Som om hon ställde sig en aning ironisk till hela fotograferingsprojektet? Till att vara objektet? Lech Wilczeks objekt? Och vem var han i den här historien? Hennes man? Ingenstans stod något om det.

Hade hon barn?

Hade det varit möjligt att leva som hon och ha det?

Var det alltid det jag främst undrade om folk?

I hennes ögon tyckte jag mig läsa att det verkligen fanns viktigare saker i hennes liv än att bli förevigad på bilder, att hon egentligen hade lite bråttom till det som de facto skulle göras, men att det väl gick an att ställa upp den här gången. Är det roade mer värt i ett sådant, i grunden mycket allvarligt ansikte, när det en gång glimtar fram och fångas?

Eller var hon bara blyg? Blygsam? Tyckte innerst inne att fotograferingarna var den allra roligaste leken i hela världen, i ett liv som annars inte innehållit så mycket lek? Vibrerade av glädje? Kunde bara inte riktigt visa det?

Att tveka medan man far framåt. Att fara rakt framåt, tvekande.

Är det alltid sig själv man ser?

Jag printade ut två av bilderna, den med hjortarna i vinter-skogen och den där hon är gammal, i mossan med lodjuret. Min gamla printer gjorde bilderna randiga och bleka, men jag såg ändå, det som skulle ses. Jag tejpade upp dem ovanför skrivbordet, som en påminnelse.

Och sommarpratet blev gjort, det blev en elektrifierad sak som handlade mest om mig själv ändå. Katalysatorn för alla frågor jag uppehöll mig vid var dock Simona och hennes liv, inkorporerat av naturen.

Veckorna gick, månaderna. Men jag var inte klar med Simona Kossak. Eller hon med mig? Jag tänkte på henne dagligen. Det jag hållit på med dittills kändes som famlande skrapningar på ytan. Hur skulle jag komma henne närmare? Bara drygt tio år tidigare hade hon varit levande, bott några hundra mil från min hemstad.

Jag blev klar med boken, den om babyhjärtat. Babyn med hjärtfelet växte till en stark pojke. Men hela tiden, samtidigt med allt annat, allt mer pockande, pyrde Simona, en hemlig hobby, ett svärmeri, mestadels nattetid, när det var paus från det andra, de verkliga sakerna och människorna i mitt liv, när tystnaden sänkte sig och gav utrymme.

Efter ett intensivt letande över hela nätet hade jag upptäckt att en av Simonas fyra publicerade böcker fanns översatt till engelska: *The Białowieża Forest Saga*, utkommen år 2001. Den var slutsåld överallt, men efter ytterligare timmar i nätets laby-

rinter observerade jag plötsligt dess titel flimra förbi i fjärran länders digitala bibliotekskartotek. Vidare efterforskningar visade dessutom att det var möjligt att beställa den från ett av dessa till mitt vanliga lokalbibliotek i Tölö via en tjänst som hette fjärrlån. Så fort som möjligt begav jag mig dit för att få mer information. Det fick bli på min sons cykel, för min egen var trasig och jag hade inte fått till stånd att lämna in den på reparation. Cykeln var lågt justerad eftersom hans ben på den tiden var betydligt kortare än mina och krävde att jag satt helt upprätt, som om jag satt på en moped. Som Simona på hennes Komar susade jag iväg de två kilometerna förbi folk och träd. Men när jag kom fram visade det sig att det bara fanns en bibliotekarie som var bekant med proceduren, antingen ålderdomlig eller väldigt sällan använd, och denne var inte på plats just den här dagen. Ingen kunde heller med säkerhet säga när han skulle vara det. Inte förrän fem dagar senare hade jag tur. Någon gick och hämtade fram bibliotekarien ur ett bakre rum. Två veckor senare fick jag ett mejl från Nationalbibliotekets fjärrtjänst: *Materialet ni har beställt från The London Library har anlänt*. En sista gång susade jag med knäna vid hakan till biblioteket, betalade 25 euro och fick boken samt en handskriven lapp som bevis över den skedda internationella transaktionen. *The Białowieża Forest Saga* var min i en månad framöver.

Den var en tegelsten och handlade om Białowieżaskogens skeden från paleolitikum fram till slutet av 1900-talet. Alla hot skogen ställts inför, och de hade varit otaliga under millenniernas gång. Varje kapitel började med en fiktiv scen. Här fanns berättelsen om hur en man från en mer utvecklad stam – längre, intelligentare – kommer till en av de urslaviska byarna i skogen och efter att ha charmat alla stammens kvinnor och kvickt lärt sig dess språk och seder lömskt dödar byäldsten och blir byns enväldshärskare. En annan handlade om hur den

polsk-litauiske medeltidskonungen Vladislav II, stamfader för den jagellonska kungaätten, förlorar en duell mot en björn under en jakt och sen tydligt hör hur björnen frågar honom, där han ligger svårt sårad i mossan: Varför förstörde du dina förfäders tro? Vladislav hade infört katolicismen i Litauen som ersättning för samogiternas ursprungliga hedniska folktro. I en tredje hämtar en tyghandlare/skinnsmugglare pesten till byn Krysztapowe, med resultatet att alla i byn dör. Det enda som idag vittnar om att den någonsin funnits är namnet på den närbelägna byn Krzyże. Krzyże betyder kors.

Efter fiktionspartiet följde en faktadel om samma period. Men framförandet var på något sätt väldigt schematiskt och översättningen flöt illa. Recensionerna på nätet var för det mesta hyllande om än lite enkla och koncentrerade sig på det mysiga i att få grotta ner sig i berättelserna om en skog. Men i en internationell tidskrift med kritik av akademiska texter kallades Simonas ståndpunkter – att hon hävdade att Białowieża-skogen var döende och förespråkade att allt större områden skulle skyddas helt från mänsklig inblandning – melodramatiska och som ännu ett led i upprätthållandet av dikotomin människa/natur i enlighet med den typiska västerländska missuppfattningen.

Materialet bara förgrenade sig. Det stod klart för mig att jag inte skulle komma mycket längre bara genom att försöka ta mig igenom den här boken och läsa klumpiga artiklar på nätet. Hur jag än försökte låg det som en hinna av plastfilm mellan Simona Kossak och mig. Var det på grund av språket? Min okunskap om de polska förhållandena? Tiden som ändå gått?

Jag mindes plötsligt att jag hade en polsk bekant, en enda, översättaren Justyna Czechowska som jag brukade träffa på årsmötet för författar- och översättarorganisationerna kring Östersjön på våarna i Visby, men jag hade inte vågat prata

med henne så mycket för hon var så cool. Nu tog jag kontakt med henne innan jag hann tänka mig för. Och ja. Hon kände till Simona Kossak. Något med skogen? Radikalt? sa hon. Hur så? Det var som om hon dessutom visste något mer om saken som hon inte genast kom på. Sen kom hon ihåg. Hon hade en gammal vän, Miłka, som hade vuxit upp i Białowieża och som dessutom varit Simonas guddotter. Miłkas föräldrar, Elżbieta och Przemysław Malzahn, bodde fortfarande kvar i Białowieża. Och ja. Justyna tänkte fixa mig dit och det så snart som möjligt.

Jag packade ner en bandspelare som jag fått låna, en ny, grön anteckningsbok, de utskrivna sidorna med information (nu tummade och vikta, fullklottrade med kommentarer), Simonas systerdotter Joanna Kossaks nummer sparat i telefonen som en ovärderlig skatt samt husets bästa gummistövlar, och sen tog jag billighetsflyget till Warszawa via Oslo. Så skulle jag inte göra, men så blev det, den gången. Och sen fick jag skjuts genom Polen i Justynas pojkväs bil. En roadtrip i den gröna dimman.